

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Пелипець Мар'яни Іванівні
«Журналістська та редакційно-видавничча діяльність
Степана Смаль-Стоцького»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій
за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики
(Львів, 2018)

Науковий пошук Мар'яни Іванівни Пелипець здійснено в парадигмі виявлення видатних постатей у національному соціокомунікативному середовищі. Дисертантка справедливо наголошує на тому, що ще далеко не всі імена кращих представників української нації повернуто із забуття і вбачає одне з головних завдань соціокомунікативної науки в дослідженні надбань української преси.

Розділ 1 присвячений з'ясуванню наукової рецепції журналістського й редакційно-видавничого спадку Степана Смаль-Стоцького. Детально розглянувши праці, які актуалізують життєвий і творчий шлях Смаль-Стоцького, М. Пелипець дійшла висновку щодо відсутності вичерпної інформації про його журналістську, редакторську та видавничу діяльність і зосередилася на ґрунтовному опрацюванні першоджерел, наслідком чого стало залучення до наукового обігу неопублікованих архівних матеріалів, пресодруків кінця XIX – I третини ХХ ст., праць С. Смаль-Стоцького, зокрема 188 його листів.

Дисертанткою здійснено серйозну пошукову роботу. У 23 архівних установах України, Словаччини, Чехії, Польщі, Австрії, США, де опрацьовано більше 200 справ.

Матеріалом дослідження стали чернівецькі газети, з якими С. Смаль-Стоцький співпрацював як редактор та видавець, а саме: «Буковина», «Зерна», «Руска Школа», «Руска Рада», «Хлібороб», «Україна». Також джерельну базу дисертації становлять 116 статей С. Смаль-Стоцького, ідентифіковані завдяки науковому пошуку М. Пелипець. Окрім того, молода дослідниця виявила 10 криptonімів та псевдонім С. Смаль-Стоцького-журналіста. Загалом дисертанткою досліджено 54 часописи, з якими співпрацював С. Смаль-Стоцький, зокрема

«Живе слово», «Ілюстрована Україна», «Ми», «Неділя», «Правда», «Україна», «Час» тощо.

Мар'яна Іванівна виявила декілька сотень публікацій про С. Смаль-Стоцького, скомпонованих у п'ять груп: політичні, суспільно-громадські, освітянські, економічні, культурно-просвітні. Їхній скрупульозний аналіз сприяв відтворенню особливостей журналістської, редакційної та видавничої діяльності С. Смаль-Стоцького.

Науковий пошук М. Пелипець ґрунтується на діалектичних принципах об'єктивності, достовірності, комплексності, історизму. Системний аналіз різноспектної діяльності С. Смаль-Стоцького здійснено завдяки науковим підходам, з-поміж яких виокремлено історичний та системний.

Максимальне розкриття досліджуваної теми стало можливе завдяки застосуванню довгої низки соціокомунікативних методів, а саме: емпіричного аналізу, добору та систематизації матеріалу, порівняльно-історичного хронологічного, структурно-типологічного, культурно-історичного, діахронного та синхронного висвітлення подій та явищ, класифікації, біографічного, контент-аналізу, аналізу документів тощо.

У розділі 2 з'ясовано тематичні домінанти журналістського доробку С. Смаль-Стоцького.

Журналістська діяльність С. Смаль-Стоцького, за переконаннями М. Пелипець, стала проекцією його світогляду. Слушність цієї думки доведено переліком основних тем, які порушував С. Смаль-Стоцький у циклі статей під назвою «Політика реальна»: єдність діяльності буковинських та галицьких народовців, поступ національної ідеї, розвиток української інтелігенції та ін. Програмні засади С. Смаль-Стоцького щодо піднесення національної свідомості народу були критично розглянуті І. Франком. Дисерантка детально викладає обставини полеміки визначних українських діячів, адже, на її думку, вона висвітлює специфіку формування української публіцистичної та політичної думки кінця XIX – початку ХХ століття.

У центр дослідницької уваги невипадково потрапили також агітаційні, мітингові, ювілейні промови Смаль-Стоцького, виголошувані «дохідливо, популярно, образно,.. змістовно та інформативно» (С. 66). Їхній лейтмотив – проблеми політичного життя Буковини.

Домінантами журналістського спадку С. Смаль-Стоцького М. Пелипець визнає суспільно-політичну, культурно-просвітницьку й наукову тематику.

В окремому підрозділі розглянуто наукову журналістику, створену евристичним потенціалом ученого-мовознавця, літературознавця, історика. Наукова комунікація С. Смаль-Стоцького мала за мету розвінчати хибну теорію створення української мови з «праруської» і замінити етимологічний правопис фонетичним. І перше, і друге, наголошує дисертантка, зреалізовано (відповідно в граматиці української мови й «Рускій Школі», а також десятках наукових статей означеній тематики).

Грунтовні шевченкознавчі дослідження С. Смаль-Стоцького склали основу його літературознавчого пресового дискурсу. М. Пелипець з'ясовує також інших його персонажів: С. Воробкевич, Ю. Федъкович, І. Котляревський, І. Франко, О. Кобилянська, У. Самчук.

На виразних україноцентричних позиціях завжди залишався С. Смаль-Стоцький й у публікаціях на історичні теми.

У розділі 3 описано редакційно-видавничий досвід С. Смаль-Стоцького, започаткований, як стверджує дисертантка, ще сімнадцятирічним юнаком у 2-й Львівській німецькій гімназії після першого місяця навчання у збірнику «Руска бібліотека».

З викладу Мар'яни Пелипець Смаль-Стоцькому-видавцю притаманні такі риси:

1) фаховий підхід до виконання запланованих проектів, втіленню яких у життя сприяло функціонування першої на Буковині української друкарні «Руської Ради», ініційованої влітку 1899 р. С. Смаль-Стоцьким;

- 2) уdosконалення окремих аспектів видавничої діяльності, як-от спілкування з авторами, аналіз ринку щодо потреби певного видавничого продукту тощо;
- 3) популяризація українського наукового, історичного, культурного видавничого продукту в Європі та висвітлення суперечливих моментів у нашій історії для іноземного сприйняття (див. діяльність створеного влітку 1919 р. у Празі Закордонного українського кооперативного видавничого товариства «Всесвіт»);
- 4) пропагування української національної ідеї (коли одну зі своїх граматик С. Смаль-Стоцький і Т. Гартнер вирішили видати в серії підручників за редакцією німецьких мовознавців А. Лескіна та Е. Бернекера, то від першого науковця отримали рішучу відмову, бо той категорично не поділяв думку С. Смаль-Стоцького про незалежний розвиток української мови щодо інших слов'янських мов);
- 5) покрокове втілення у життя пресо- та книговидавничих проектів (За період 1877-1937 рр. Смаль-Стоцький реалізував 54 книжкові проекти. Особливе місце в дисертації займає аналіз видавничого проекту «Т. Шевченко. Інтерпретації» (1934; II вид. – 1965; III вид. – поч. ХХІ ст.);
- 6) діяльність щодо видання шкільних підручників, творів відомих письменників (Ю. Федьковича, В. Стефаника та ін.), власних праць, як-от «Руска граматика» (1893, 1907), «Українська граматика» (1919), «В чім наша сила» (1893), «Буковинська Русь» (1897);
- 7) тематичне багатство видань, з-поміж яких дисерантка розрізняє економічні, політичні («В чім наша сила» (1893), «Моя політика» (1913) тощо, окрім того, за призначенням виокремлює наукові, науково-популярні, навчальні, громадсько-політичні видання;
- 8) ціннісно-демократичні орієнтири формування творчої молоді для подолання труднощів у веденні книговидавничої справи і до речі, важливе джерело для моделювання образу тогочасної особистості національно свідомого

українця дослідниця знаходить у виданні «Немолів» (1933) – мемуаристиці С. Смаль-Стоцького.

З викладеного дисертантка робить висновок, що С. Смаль-Стоцький належно отримав статус одного з провідних діячів видавничої справи кінця XIX – 30-их рр. ХХ ст.;

За переконанням М. Пелипець, С. Смаль-Стоцький передав редактованим періодичним виданням «Буковина», «Зерна», «Руска Рада», «Руска школа», «Україна», «Хлібороб» та ін. власну мовну ментальність, дбав про інформативну насиченість текстів, фаховий рівень формату, шрифтів, ілюстрацій. У кожен свій випуск редактор закладав ідею формування національного світогляду читачів-українців. Організаційна діяльність С. Смаль-Стоцького сприяла здобуттю газетою «Буковина» статусу всеукраїнського пресодруку. Упродовж майже 34 років, наголошує дослідниця, С. Смаль-Стоцький виконував функції редактора, власника, видавця, популяризатора, журналіста газети «Буковина», історія якої тісно пов’язана з національним відродженням українства Буковини.

Мар’яна Іванівна звертає увагу на відданість С. Смаль-Стоцького власній справі. Промовистим є факт відмови редактора «Рускої Школи» від зустрічної привабливої пропозиції К. Паньківського очолити редакційну колегію «ЗНТШ». Талант редактора виявився також в умінні створювати редакційний колектив, підбирати й цінувати кадри. Дисертантка наводить у викладі зворушливу історію прощання з О. Маковеєм, який залишив редакцію «Буковини», відгукнувшись на пропозицію І. Франка та М. Павлика очолити редакцію «Літературно-Наукового Вістника». Детально розповідаючи про організацію нових пресових редакцій, М. Пелипець підводить нас до висновку про високу ерудованість С. Смаль-Стоцького, силу його духу (особливо коли йдеться про еміграційний період життя та діяльності), масштабність і значення його подвижницької праці в умовах бездержавності України.

Дисертація прикрашена розлогими додатками: А. Бібліографія статей встановленого авторства Степана Смаль-Стоцького (116 позицій); Б. Перелік публікацій С. Смаль-Стоцького; В. Віднайдені криптонімами та псевдонімом С. Смаль-

Стоцького; Г. Опубліковані тексти промов С. Смаль-Стоцького; Д. Книжкові видання С. Смаль-Стоцького; Е. Матеріали до бібліографічного покажчика публікацій про С. Смаль-Стоцького; Є. Список публікацій здобувача за темою дисертації...

Автореферат дисертації повністю відображає її суть. Основні положення наукового пошуку М. Пелипець відображені в 11 публікаціях, 3 з яких опубліковано в українських фахових виданнях, 2 – в зарубіжних.

За нашим переконаннями, дисертація Мар'яни Іванівни Пелипець являє собою довершене, самостійно виконане наукове дослідження, кожне слово якого має значний інформаційний потенціал, здобутий шляхом ретельних пошуків в архівах, довгих розмірковувань, виважених висновків.

Однак, вважаємо за доцільне звернути увагу дослідниці на кілька моментів, які, на наш погляд, потребують уточнення та допрацювання.

1. На стор. 164 дисертації М. Пелипець пише про актуальність перевидання «значного та цінного видавничого доробку» С. Смаль-Стоцького. Беручи до уваги те, що лише книжкових видань Смаль-Стоцького відомо 54, хотілось би з'ясувати, які саме видання дисерантка вважає пріоритетними нині для перевидання.

2. Щодо бібліографічного покажчика публікацій про Степана Смаль-Стоцького, то в додатку Е їх зазначено 342, на стор. 47 дисертації зауважено, що «виявлено близько п'ятисот публікацій про С. Смаль-Стоцького», а на стор. 53 читаємо, що «виявлено понад 300, здебільшого інформаційних публіцистичних матеріалів про життя та діяльність С. Смаль-Стоцького». Зрозуміло, що науковий пошук триває і з легкої руки М. Пелипець таких студій стане більше, проте яка цифра сьогодні найбільш достовірна?

3. З'ясовуючи тематичні блоки публікацій С. Смаль-Стоцького, дисерантка встановлює таку їхню ієрархію: суспільно-політичні; культурно-просвітницькі; наукові. На нашу думку, спочатку треба говорити про групу статей з культурно-просвітницького тематикою, адже вона кількісно переважає (187 одиниць супроти 126 публікацій суспільно-політичної тематики і 60 – відповідно наукової). Як

відомо, перша опублікована Смаль-Стоцьким у 1880 р. стаття «Листы зъ Буковины» була саме культурно-просвітницького спрямування. А на ст. 116 дисерантка пише: «С. Смаль-Стоцький відомий як мовознавець, літературознавець, культуролог (підкреслення наше. – Л.С.), історик, економіст, журналіст, редактор, видавець та політично-громадський діяч...». Очевидно, що саме «активна громадсько-культурна діяльність» (стор. 119) переважала в різноаспектній праці Смаль-Стоцького.

4. Висновки до розділу 3 закінчено цитатою з посиланням, що порушує традиційні вимоги до наукового жанру дисертації. Окрім того, загальні висновки до дисертації хотілось би бачити з підсумковою частиною.

Утім, висловлене ніяк не впливає на загальне позитивне враження від опонованої дисертації, яка, без сумніву, займе належне їй місце серед вагомих досліджень працівників Науково-дослідного інституту пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника й загалом на теренах української науки.

Таким чином, дисертація «Журналістська та редакційно-видавнича діяльність Степана Смаль-Стоцького» відповідає всім вимогам п. 11 та п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, зі змінами внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року і наказу № 40 МОН України від 12 січня 2017 року, а її автор Пелипець Мар'яна Іванівна цілком заслуговує на основі публічного захисту присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Офіційний опонент:
доктор наук із соціальних комунікацій
професор, завідувач кафедри журналістики
Національного університету
«Острозька академія»

Л.В. Супрун

ПІЛПІС Супрун Л.
ПІЧТЕР ЖУЙ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
КАДРІВ НАУ «ОА»

Ю. Доман